

Inleiding

“Het eiland van Dordrecht”: hoe vaak ik deze vier woorden niet gebruik in dagelijkse gesprekken, in notities of adviezen aan het stadsbestuur... Maar de precieze betekenis en achtergrond van die woorden, heb ik verder mogen ontdekken bij de lezingen van Dordtologie. De cursus Dordtologie wijst je op de bijzonderheden van het eiland. Het heeft mij (meer) bewust gemaakt van de geschiedenis van het eiland, de bijzondere ontstaansgeschiedenis, het eeuwige gevecht met het water én wat het water ons mogelijk nog brengt in de toekomst.

In dit essay onderzoek ik de parallellen tussen het ‘zijn’ van een eiland, de eilandcultuur, het besturen van een eiland en de kansen die dit ook biedt voor de toekomst. Het betekent dat dit essay veel onderwerpen aanraakt, en breed is opgezet. Deze brede benadering komt terug in mijn werk: als adviseur voor directieraad en college van B&W kijk ik vaak ‘ver weg’, richting toekomst en over de afzonderlijke beleidsvelden heen. Van daaruit duid ik de betekenis voor het Dordrecht van nu: in beleidsadviezen, projecten en adviezen voor de ontwikkeling van onze organisatie.

Persoonlijke noot

Ik weet niet meer precies wanneer ik me voor het eerst realiseerde dat Dordrecht een eiland is, omringd door water. Het zal tijdens een boottocht om het eiland geweest zijn vermoed ik (een tocht die ik inmiddels vaker gedaan heb - en die ik best lang vind duren, overigens).

Ik ben opgegroeid in de Alblasserwaard en ken Dordrecht van daaruit als één van de dichtstbijzijnde grotere steden (samen met Gorinchem en bijvoorbeeld Schoonhoven, andere steden aan het water). Nu ik erover nadenk was het daardoor altijd zo dat je het eiland van Dordrecht opkomt aan de noord of noord-west kant (via brug of waterbus over Merwede of Maas), en via dezelfde route weer terug. De bekendheid met Dordrecht was bekendheid met het ‘bebouwde deel’ van het eiland, de binnenstad en de wijken daaromheen. De hectaren groen (natuur- en landbouwgebied) aan de zuid- en oostkant van het eiland waren voor mij lang ‘onontdekt’.

*Beelden van
nieuwedordtse
biesbosch.nl*

Inrichting en ontwikkeling eiland van Dordrecht

Wanneer je vanuit de lucht naar het eiland van Dordrecht kijkt, zie je dat de bebouwing 'onevenredig' verdeeld is op het eiland. Vanuit de historie uiteraard helemaal te verklaren: een gehucht aan twee kanten van de Thure vormde het begin van Dordrecht. Uiteindelijk groeiden in de 14^e eeuw vier dorpsgemeenschappen samen tot de stad Dordrecht. Mooi vond ik in dit verhaal (en vanuit mijn eigen 'roots') de opmerking van Cees Weltevrede, dat de situatie in het begin vergelijkbaar was met wat nu Bleskensgraaf en Molenaarsgraaf zijn: dorpjes aan de rivier. De geschiedenis liep anders: er kwam belangstelling voor Dordrecht als strategische locatie, en met de komst van de stadsrechten en later het stapelrecht werd de basis gelegd voor de ontwikkeling van Dordrecht in de Dordtse gouden eeuw.

Na de Sint Elisabeth's vloed veranderde het omringende landschap van Dordrecht in water. Met als gevolg dat er vaarwegen rondom Dordrecht ontstonden, waardoor het stapelrecht omzeild kon worden. Ook werd Dordrecht afgesneden van het zuiden, wat ongunstig was voor de handel.

Panelen St Elisabeth's vloed

Met de overstromingen kwam er een abrupt einde aan Dordrecht's gouden eeuw. In de eeuwen daarna werd landaanwinning steeds belangrijker. Tijdens de lezingen van Dordtologie is duidelijk uitgelegd op welke manier dit gebeurde: door de directe invloed vanuit zee (eb en vloed) kon men gebruik maken van opslibbing en aanslibbing. Hierdoor konden ondiepten of zelfs eilandjes ontstaan. Door het planten van biezten werd het proces nog versneld, waarna men uiteindelijk een bedijking kon aanbrengen, zodat het land beschikbaar werd voor landbouw. De meeste landaanwinning vond plaats vanuit het noordoosten, vanaf Werkendam in zuidwest richting. Dat is te verklaren omdat de invloed van de rivier (Waal) en zeewater hier groot was.

Wat mij opvalt aan het proces van landaanwinning en het bedijken van drooggevallen gebieden is dat het een fundamenteel ander proces was dan de grote droogmakerijen elders in het land. Kijk bijvoorbeeld naar de Purmer, Schermer en Beemster, waarbij volgens vooraf opgestelde plannen met strakke lijnen in het landschap werd drooggemalen. Kooplieden uit Amsterdam investeerden op grote schaal in dergelijke plannen. Het proces van landaanwinning in Dordrecht is daarmee veel 'geleidelijker' en meer 'van onderop' vormgegeven.

Typisch voor Dordrecht? Misschien wel...slim gebruik maken van de elementen, de omstandigheden en op die manier op pragmatische wijze de stad (of eigenlijk vooral het landbouwgebied) indijken en uitbreiden.

Is daarin wellicht een overeenkomst te zien met hoe de stad zich in de huidige tijd ontwikkelt? Zonder uitgebreid nader onderzoek is het vanzelfsprekend te snel om daar conclusies uit te trekken. Wel zie ik dat in Dordrecht de laatste jaren beperkt gebruik gemaakt wordt van uitgebreide meerjarenvisies en allesomvattende toekomstplannen, die een kader vormen voor de ontwikkeling van het eiland. De tijd van grote uitleglocaties is uiteraard ook voor Dordrecht voorbij (wat te verklaren is vanuit demografische ontwikkelingen – bevolking blijft stabiel of krimpt licht – en economische omstandigheden). In de jaren 60/70 zagen we dit type plannen overigens wel meer terug (met plannen voor de binnenstad, dempen grachten etc) en paste dat misschien veel meer in de tijdsgeest en in de maakbaarheidsgedachte van die tijd.

De grootschalige plannen voor de ontwikkeling van de Nieuwe Dordtse Biesbosch vormen hier overigens de uitzondering op.

Kansen voor het eiland

De ontwikkelingen in de Nieuwe Dordtse Biesbosch, waar nieuwe mogelijkheden voor natuur- en recreatie worden toegevoegd, zijn naar mijn mening essentieel om de kwaliteiten van het eiland van Dordrecht (inclusief de zuidkant van het eiland) écht zichtbaar te maken.

De beleving van het water en de mogelijkheden om daar ook gebruik van te maken (via aanlegsteigers, zwemmen in de nieuwe recreatieplas etc) worden daardoor aanzienlijk verbeterd. Recreatie aan en op het water is voor Dordrecht een mooie kans (de boot is de nieuwe caravan!) om meer mensen naar het eiland te trekken.

Voor het toekomstbestendig maken van het eiland zijn er recent ook ontwikkelingen om Dordrecht als duurzaam eiland te ontwikkelen. Er zijn grote uitdagingen en kansen op het gebied van klimaatneutraliteit en klimaatbestendigheid. De gedachte is om te onderzoeken in hoeverre Dordrecht als eiland 'zelfvoorzienend' kan zijn (bijvoorbeeld qua energie opwekking en – verbruik, maar ook met duurzaam (her)gebruik van ruimte, verbouwen van gewassen etc). Inspiratie hiervoor kan onder meer gehaald worden in Denemarken bij het eiland Samsø, dat vanaf 2000 in drie jaar tijd energetisch zelfvoorzienend is geworden. Daarbij zijn on- en offshore windturbines en een zonnecollectorcentrale gebruikt. Deze produceren meer stroom dan het eiland nodig heeft, dus die worden geëxporteerd naar het vasteland van Denemarken. Een mooie gedachte voor Dordrecht?

We zien een duidelijke parallel met de historie: als eiland in een binnensee was Dordrecht ook een groot aantal jaren op zichzelf aangewezen (wel met aanvoer van goederen via water), en moest men het doen met wat het eiland en het omringende water met bijv. de zalmvangst opbracht. Zou het interessant zijn om dit in de moderne tijd met de energievoorziening terug te brengen? En wellicht ook de regiegemeenten van energie te voorzien...

Beelden van het eiland Samsø

Tot slot

Samenvattend zijn er volgens mij voldoende mogelijkheden voor het eiland, die ook onderkend worden. Wat vraagt dit? Misschien wel net als in het verleden, inspringen op ontwikkelingen die zich voordoen. Slimme samenwerking tussen bedrijven, organisaties en de gemeente organiseren om initiatieven verder te brengen. Wij als gemeente zijn daarvoor niet altijd zelf aan zet én het hoeft niet altijd met grootscheepse plannen (daar is de tijd ook niet meer voor) of visionaire toekomstvisies. Maar vergeet niet te snel wat de kwaliteiten van het eiland zijn, maak daar gebruik van en laat inwoners én bezoekers het eiland in de volle omvang gebruiken en ontdekken!